Jongere bouwkunst en stedebouw

1800-1945

Monumenten
Inventaris
Project (Min

COLOFON

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland
Koningskade 1
2596 AA 's-Gravenhage
telefoon 070 - 3116611

Samenstellers
M. van Ingen
drs S.R. Jonkergouw
drs A.F.J. Niemeijer
drs L.A. Nizet
ir Th.A.J. Schiere
drs E.B. de Snoo - van de Garde
ing. M. Spooren
drs B.L. Sprinkhuizen
ir M. Verwey

Begeleidingscommissie
L.J. van den Boogert
D. Brouwer de Koning
drs R. Daalder
drs Th.M. Elsing
W. de Jong
ir J.G. Wegner

Vormgeving
Facilitaire Dienst, Bureau Vormgeving

Druk
Facilitaire Dienst, Bureau Reproductie

's-Gravenhage, november 1991

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK EN STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

INVENTARISATIE

HISTORISCH-GEOGRAFISCHE BESCHRIJVING

maart 1990
B.L. Sprinkhuizen

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING

2. FYSISCHE GESTELDHEID

3. GRONDGEBRUIK EN LANDSCHAPSSTRUCTUUR
   3.1. Agrarisch grondgebruik
   3.2. Niet-agrarisch grondgebruik
   3.3. Visuele karakteristiek

4. INFRASTRUCTUUR

5. NEDERZETTINGEN
   5.1. Algemeen
   5.2. Kernen
      5.2.1. Reeuwijk-Brug
      5.2.2. Reeuwijk-Dorp
      5.2.3. Waarder
      5.2.4. Driebruggen
      5.2.5. Langeweide en Hogebrug
      5.2.6. Sluipwijk en Oukoop
      5.2.7. Tempel, Oud-Reeuwijk en Oudeweg
      5.2.8. Middelburg en Randenburg
      5.2.9. Platteweg
   5.3. Verspreide bebouwing

LITERATUURLIJST

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

BIJLAGEN

1. INLEIDING

De gemeente Reeuwijk ligt in het oosten van de provincie ZuidHolland in de Rijn- en Gouwestreek. Het grondgebied grenst (N.O.Z.W.) aan de gemeente Bodegraven, de heringedeelde gemeenten Woerden, Montfoort en Oudewater (Utrecht) en de gemeenten Vlist, Gouda, Waddinxveen en Boskoop.
Op 1 januari 1988 bedroeg het aantal inwoners 9.374 bij een oppervlakte van 3.560 ha. De bevolkingsdichtheid kwam hiermee op 382 inwoners/km² landoppervlak.
Bij de gemeentelijke herindeling van 1 januari 1989 werd de noordwestelijke helft van de voormalige gemeente Driebruggen bij de gemeente Reeuwijk gevoegd. De andere helft ging op in de nieuwe gemeente Oudewater (Utrecht). Als gevolg van de nieuwe indeling kwamen de kernen Driebruggen, Waarder, Lange Weide en Hogebrug in de gemeente Reeuwijk te liggen. Hiernaast bestaat de gemeente uit de kernen Reeuwijk-Brug, Reeuwijk-Dorp, Tempel, Oud-Reeuwijk, Oudeweg, Oukoop, Sluipwijk, Platteweg, Middelburg en Randenburg. Het inwonertal steeg hierdoor naar 12.238.
Reeuwijk ontstond uit verschillende oude ambachtsheerlijkheden en gemeenten. In 1855 werd de oorspronkelijk kleine gemeente vergroot met de gemeente Middelburg en in 1857 met Oukoop, waarna in 1870 ook de gemeente Sluipwijk en het grootste deel van Stein erbij werden gevoegd. Het grondgebied van de gemeente werd hierdoor verdrievoudigd. De volgende gemeentelijke herindeling vond in 1964 plaats. Delen van de voormalige gemeenten Barwoutswaarder, Hekendorp, Lange Ruige Weide, Papekop, Waarder en Zwammerdam werden toen bij Reeuwijk of de op dat moment nog zelfstandige gemeente Driebruggen ingedeeld. Ten slotte werden de voormalige gemeente Reeuwijk en een belangrijk deel van de gemeente Driebruggen samengevoegd tot de huidige gemeente Reeuwijk. De grenzen van de gemeente zijn hierdoor deels historisch-juridisch van aard. Aan de andere kant zouden de grenzen planologisch-administratief genoemd kunnen worden, omdat de huidige gemeente zijn vorm heeft gekregen na de verscheidene grenswijzigingen en herindelingen vanaf de 19e eeuw. De noord- en zuidgrens van de gemeente zijn nu deels functioneel-landschappelijk, voor zover zij worden gevormd door de Rijksweg A12 en de spoorlijn Gouda-Woerden.

2. FYSISCHE GESTELDHEID

De bodem in de gemeente Reeuwijk bestaat grotendeels uit laagveengronden in de vorm van bosveen. In het westen in de polder Middelburg en de Tempelpolder bevinden zich veenontginningsgronden, bestaande uit vergraven mosveen. In het noordoosten bij het dorp Waarder bevindt zich ten slotte een strook "klei-op-veen"gronden. Dit vormt de overgangszone tussen de jonge rivierklei langs de Oude Rijn en het uitgestrekte veengebied. Zoals samenstelling van de bodem al aangeeft, is de gemeente een onderdeel van het Hollandse-Utrechtse veengebied. De gevarieerde samenstelling van het veen laat zich hier ook duidelijk herkennen. In het Tempel-Middelburggebied bevond zich een moeraskern, waar zich het mosveen vormde. Deze veensoort werd afgegraven ten behoeve van de turfwinning. De plassen die hierdoor ontstonden, werden drooggemaakt. De veenontginningsgronden zijn een restant van het verveningsproces.
Dat niet overal de ontstane plassen werden omgezet in droogmakerijen blijkt duidelijk uit het bestaan van de Reeuwijkse Plassen (die in de plaats kwamen van het mosveengebied ter plekke). De plassen Broekvelden en Vettenbroek werden wel drooggemaakt, maar zijn later ten behoeve van de zandwinning weer afgegraven en tot plas omgevormd. Het verveningsproces is in de plassen nog te zien aan de overblijfselen van de brede trek- of petgaten waar gebaggerd werd en aan de legakkers of zetwallen waarop de turf werd gedroogd.
Het bosveen, dat het landoppervlak van de gemeente voor het grootste deel bedekt, bleef bij de vervening achter, omdat het niet voor de turfwinning in aanmerking kwam vanwege de slechte kwaliteit ervan als brandstof.

Het verveningsproces en de ontginning van het gebied veroorzaakten aanzienlijke reliëfverschillen. De uitgeveende polders Tempel en Middelburg liggen op 4,7 meter -NAP tot 5,7 meter -NAP. De niet-afgegraven bosveengronden in de rest van de gemeente liggen daarentegen veel hoger, tussen 1,4 meter -NAP en 2,2 meter -NAP. Het veen lag hier aanvankelijk nog hoger, maar na de ontwatering, noodzakelijk voor de ontginning van deze streek, is er inklinking opgetreden waardoor het bodemoppervlak enkele meters daalde.
De afwatering van de polders in Reeuwijk vindt hierdoor geheel kunstmatig plaats. De polders ten westen van de Enkele Wiericke maken deel uit van het hoogheemraadschap Rijnland (waterschap de Gouwelanden), ten oosten behoren ze tot het grootwaterschap van Woerden. De Rijnlandse polders wateren af op de boezem van Rijnland, de Hollandse IJssel en de boezem van het grootwaterschap van Woerden. Het grootwaterschap loost op zijn beurt het water via de sluis in de Oude Rijn bij Bodegraven op de boezem van Rijnland.
Tot ver in de 19e eeuw werden alle polders in de gemeente nog bemalen met behulp van windmolens. Vanaf 1872 (Polders Middelburg en Lange Weide) werden de molens geleidelijk aan vervangen door stoomgemalen, die later weer omgezet of herbouwd werden in diesel- of elektrische gemalen. De meeste stoomgemalen stonden buiten de huidige gemeentegrens, sommige zijn naderhand van locatie veranderd.
Het oude stoomgemaal van de Polder Lange Weide werd in 1912 vervangen door een nieuw stoomgemaal op een andere plaats langs de Dubbele Wiericke te Driebruggen. Het gemaal van de Polder Het Westeinde van Waarder kwam in 1946 ook aan de Dubbele Wiericke te liggen, toen men hier tot elektrische bemaling overging. De bemaling van de Polder Middelburg werd in 1942 geëlektrificeerd en bestaat van oudsher uit een boven- en benedengemaal. Ook de Tempelpolder loost zijn water via deze gemalen.

Het laatste gemaal (1968) dat in de gemeente kwam, ligt nabij de enig overgebleven molen in Reeuwijk, in de Polder Oukoop en Negenviertel langs de Enkele Wiericke. De molen doet geen dienst meer.

3. GRONDGEBRUIK EN LANDSCHAPSSTRUCTUUR

3.1. Agrarisch grondgebruik

Zoals in het gehele Hollands-Utrechtse weidegebied, is ook hier de aanwezigheid van veen van grote invloed geweest op het verloop van het grondgebruik in Reeuwijk.
Na de ontginning van het gebied in de Middeleeuwen werd er zowel akkerbouw als veeteelt bedreven. Door de wateroverlast, een gevolg van het inklinken van de veenbodem, werd het land grotendeels te nat voor akkerbouw, waardoor het vervolgens vooral als grasland in gebruik werd genomen.
Rond 1500 werd op steeds grotere schaal het veen afgegraven ten behoeve van de commerciële turfwinning. Voordien werd het veen merendeels voor eigen gebruik afgestoken. De massale turfwinning, waardoor de Reeuwijkse Plassen zijn ontstaan, vond echter pas vanaf de 17e eeuw plaats. De vraag naar turf als brandstof werd steeds groter, voornamelijk vanuit Gouda onder invloed van de bloeiende Goudse pijpenindustrie. Met het diep wegbaggeren van de veenlaag breidde het plassengebied zich uit. Aan de verplichting van de verveners om de ontstane veenplassen droog te maken en opnieuw te ontginnen, werd in Reeuwijk meestal niet voldaan. Slechts in het veengebied Tempel-Middelburg werden de plassen wel omgezet in droogmakerijen (1870/ 1878), evenals bij de latere verveningen de plassen Broekvelden en Vettenbroek (1892). De laatste vervening voltrok zich in Vrijhoef, in het begin van de 20e eeuw, met de bedoeling dit gebied direct erna droog te malen. Uiteindelijk is dit toch niet gebeurd. Er was wel reeds een dijk gestort.
Rond 1850 was praktisch alle overgebleven onverveende bosveengrond in gebruik als grasland. Hier en daar bevond zich nog enige akkerbouw. Het achtergebleven rietveen in de droogmakerijen was van slechte landbouwkundige kwaliteit. Het bosveen leverde beter grasland. De geringe draagkracht van de zode werd verbeterd door duinzand en stalmest op te brengen, vermengd met bagger uit de sloten, die daardoor vaak heel breed zijn geworden. Door het ontstaan van de veenplassen ging men zich hier naast veeteelt en vervening noodgedwongen bezighouden met visserij, rietsnijden en het vangen van vogels. Dit gold met name voor de inwoners van Sluipwijk.

De verkaveling in de gemeente Reeuwijk heeft in het hele gebied nog grotendeels zijn oorspronkelijke Middeleeuwse hoofdvorm. Zelfs in de droogmakerijen Middelburg en Tempel heeft men de oude verkavelingsstructuur aangehouden.
Het riviertje Oud-Bodegraven was de ontginningsbasis, van waaruit in zuidelijke richting een gerende strokenverkaveling met vrije opstrek tot stand kwam. Ook de Polders Stein en Willens bestaan uit kavels met een vrije opstrek in cultuur gebracht vanuit de Hollandse IJssel. Het overgrote deel van het gemeente-oppervlak werd echter ontgonnen volgens de regels van de "Cope"-verkaveling, waardoor er een regelmatige strokenverkaveling is ontstaan met hier en daar enkele restontginningen, die een afwijkende verkavelingsstructuur laten zien.

In de periode tot 1940 veranderde er nauwelijks iets in het grondgebruik van de gemeente Reeuwijk. Naast de uitgestrekte weilanden ontwikkelde zich wel enige tuinbouw in deze tijd. Dit bestond uit enkele kwekerijtjes van struiken en heesters bij Randenburg, overgewaaid uit het naburige Boskoop. Ook zouden zich enkele tuindersbedrijven gevestigd

hebben aan de oostzijde van de plassen. Het belang van deze bedrijfjes steeg tussen 1910 en 1930, maar de verspreide kwekerijtjes konden geen stempel drukken op het omringende grasland.
Op de graslanden in Reeuwijk vond vooral rundveehouderij plaats. Op veel boerderijen in dit gebied was de kaasbereiding van oudsher een geïntegreerd bedrijfsonderdeel. Deze "zelfkazerij" werd extra gestimuleerd met de komst van de wekelijkse kaasmarkt te Bodegraven (1882) naast de reeds bestaande kaasmarkt in Gouda. Ondanks de industrialisatie in de zuivelsector, bleef tot op heden de zuivelbereiding op veel boerenbedrijven bestaan, mede door de verbeterde bereidingswijze en de nieuwe apparatuur. De op de bedrijven geproduceerde melk wordt nu echter voor het grootste deel aan de melkindustrie afgezet en daar verwerkt. In 1974 werd bij een derde van de rundveehouderij de melk nog verwerkt tot zogenoemde "boerenkaas".

Het agrarische grondgebruik bleef na 1945 wat betreft de onderverdeling grotendeels ongewijzigd. In 1974 was 99% van de cultuurgrond in gebruik als grasland, de rest als tuinland. De rundveehouderij was hierbij met 87% van de bedrijven verreweg de belangrijkste produktietak. Hierin zaten ook rundveehouderijbedrijven die als neventak de intensieve veehouderij bedreven. De pure intensieve veehouderijen waren met 7% vertegenwoordigd, terwijl 6% van de bedrijven zich voornamelijk met de tuinbouw bezighielden.
De intensieve veehouderij bestaat van oorsprong vooral uit de varkenshouderij met daarnaast de mestkalveren en de leghennen en mestkuikens. Vroeger gebruikte men de vrijkomende wei van het kaasmaken als varkensvoer; nu gaat de wei deels naar de zuivelindustrie.
De tuinbouw vindt meer onder glas plaats in de vorm van groententeelt en bestaat voorts uit een kleine oppervlakte fruit- en boomkwekerijen.
Door de groei van de Reeuwijkse bebouwing en het aanwijzen van bepaalde gedeelten van de gemeente als natuur- en/of recreatiegebied, is de oppervlakte landbouwgrond de laatste decennia verminderd of zijn er beperkingen opgelegd aan het grondgebruik.

3.2. Niet-agrarisch grondgebruik

Vanzelfsprekend was het veen een belangrijke "delfstof" in dit gebied in de loop van de eeuwen tot in de 20e eeuw. De verstrekkende gevolgen van de veenafgraving in de gemeente Reeuwijk zijn nog altijd markant aanwezig in de vorm van de Reeuwijkse Plassen.
De huidige plas Broekvelden en Vettenbroek is hierbij een verhaal apart. Nadat de hier ontstane veenplas in 1890 werd drooggemaakt, kwam het gebied in 1925 weer onder water te staan als gevolg van een dijkdoorbraak. Ondanks het feit dat de polder hierna opnieuw werd drooggemalen, kwam de plas in de jaren zeventig alsnog tot stand en nu definitief. In 1964 was namelijk besloten om het gebied voor de zandwinning te gebruiken. Met het wegzuigen van het zand ontstond een diepe tot zeer diepe plas (32 meter -NAP), nadat inundatie van deze polder had plaatsgevonden. Het zand werd gebruikt voor nieuwbouw in Gouda en voor de verbreding van de Rijksweg A12.

Deze nieuwe plas vormt nu een onderdeel van het recreatiegebied de Reeuwijkse Hout, een aangelegd bos- en weidegebied met fiets- en wandelpaden. Het gehele plassengebied behoort

tot één van de belangrijkste watersport- en recreatiegebieden van Zuid-Holland. De eerste roei- en zeilvereniging dateert al uit 1911. In de jaren dertig werd het nog stille gebied door de bevolking van de groeiende Hollandse steden ontdekt als ontspanningsoord. Sindsdien verschenen langs de plasranden talloze zomerhuisjes en tientallen jachtwerven en -havens, hotels, campings en horecagelegenheden.
De meeste jachthavens en hotel-restaurants concentreerden zich rond de plassen 's-Gravenbroek en Elfhoeven. De verblijfsrecreatie in de vorm van plashuisjes, verspreidde zich over het hele plassengebied. De oudere huisjes zijn hierbij redelijk in het landschap geabsorbeerd (Groene Ree). De nieuwere "huisjes" werden echter steeds groter.
De recreatiedruk op het gebied groeit nog steeds. De sportvisserij en met name het windsurfen op de plas Broekvelden en Vettenbroek zijn de laatste jaren sterk toegenomen.

Toch hebben bepaalde delen in het plassengebied hun natuurlijke karakter kunnen bewaren. Dit heeft onder andere te maken met de gebrekkige ontsluiting van verschillende plasdelen voor de watersport, zoals Ravensberg met de Sloene, de eilanden in 's-Gravenkoop en tussen Nieuwenbroek en Kalverbroek en de veenplasjes in de polders Oukoop en Lang Roggebroek. Naast de ontoegankelijkheid zijn ook de geringe bodemvruchtbaarheid en waterbeheersing oorzaken, waardoor sommige terreinen als natuurwetenschappelijk waardevol zijn aan te merken.
De meeste plassen en hun omgeving zijn belangrijke broedgebieden en pleisterplaatsen voor vogels. Tevens bevindt zich hier een uitgebreide soortenrijkdom aan vegetatie. Een aantal terreinen is in bezit van natuurbeschermingsorganisaties.

3.3. Visuele karakteristiek

In het uiterste westen van de gemeente bevindt zich een open graslandgebied met verspreid voorkomende boomkwekerijen rondom Randenburg. De lintbebouwing Middelburg vormt de overgang naar de droogmakerij Tempel-Middelburg. Ook hier een open ruimte, doorsneden door de grotendeels transparante lintbebouwing van Tempel en Reeuwijk-Dorp. Het westelijke deel Middelburg is sterk noord-zuid gericht en kan over een grote lengte geheel worden overzien. Vanwege de geringe diepte van de droogmakerij zijn er vele visuele relaties met de omliggende polders. Het hoogteverschil tussen droogmakerij en bovenland is wel duidelijk te zien bij de beide dorpen.
Verder ligt het open veenweidegebied van de Polder Reeuwijk, in stukken verdeeld door de lintbebouwingen van Oud-Reeuwijk en Reeuwijk-Dorp. De oostzijde van dit gebied wordt begrensd door het hoger gelegen grondlichaam van de Rijksweg A12, die in noord-zuid richting door de gemeente loopt.
Ten oosten van de A12 bevindt zich de bebouwde kom van Reeuwijk-Brug, met een relatief groen karakter, waarachter het plassengebied zich verschuilt. Ten noorden van de plassen tot aan de gemeentegrens, is de polder weer als open tot zeer open te karakteriseren.
Het karakter van de vele plassen varieert van tamelijk open tot besloten. Ze zijn min of meer rechthoekig tot vierkant, waarin de vorm van de oorspronkelijke verkaveling nog herkenbaar is.
De plassen worden van elkaar gescheiden door bebouwingslinten (Sluipwijk), kades en wegen met beplanting erlangs, die bij het vervenen uitgespaard zijn. Verder bevinden zich op verschillende plaatsen restanten van legakkers, die nu als kleine begroeide eilandjes in het water liggen. Ten zuiden van de plassen ligt de open ruimte van de Polder Stein. De

spoorlijn van Gouda naar Utrecht, met daarover veel particuliere overgangen ten behoeve van het vee, doorsnijdt de polder en is hiermee zowel een ruimtelijke als functionele afscheiding (gemeentegrens).
In de oostelijke helft van het gemeente-oppervlak wordt de ruimte verdeeld door de van noord naar zuid lopende boezemwateren de Enkele Wiericke en de Dubbele Wiericke. Tussen deze wateren ligt de zeer lange lineaire bebouwing van Langeweide. In het midden bevindt zich in de polder de nieuwbouw van Driebruggen. Ook hier bestaat de omgeving uit open grasland, in het noorden begrensd door de A12, die ter plaatse op een 5 meter hoge dijk is gelegen. Ditzelfde geldt voor het gebied rondom Waarder, waar zich voorts afwisselend boerderijstroken bevinden.

4. INFRASTRUCTUUR

Gezien de hoeveelheid plassen in de gemeente en de vele weteringen, was het water de aangewezen "weg" in Reeuwijk tot in het begin van de 19e eeuw. De wegen waren nauwelijks van meer dan lokaal belang te noemen. Het waren meestal de oorspronkelijke ontginningsbases, waarlangs zich de verschillende kernen ontwikkelden. De weg waarlangs Tempel, Oud-Reeuwijk en Oudeweg liggen, is een voorbeeld hiervan. Een ander voorbeeld is de weg die Reeuwijk-Dorp met Reeuwijk-Brug verbindt en de weg tussen Waarder en Driebruggen. De smalle wegen in het plassengebied zijn gelegen langs de oude weteringen en dijken, die het gebied in stukken verdelen. Omdat alle vrachten gemakkelijk en goedkoop over het water konden worden vervoerd, was de landweg van weinig belang en werd dan ook verwaarloosd.

4.1. Wegen

In de eerste helft van de 19e eeuw werden er verschillende wegen aangelegd of bestraat, waartoe aan particulieren een concessie was verleend tegen genot van tolheffing. Eén van de bekendste voorbeelden van zo'n weg was de straatweg van Gouda naar Bodegraven, waartoe in 1831 concessie werd verleend. Deze weg liep van noord naar zuid dwars door de gemeente Reeuwijk langs de westzijde van de plassen en doorkruiste hierbij het dorp Reeuwijk-Brug. Met de tolopbrengst werd in het onderhoud van de weg voorzien, waarbij de winst als dividend aan de aandeelhouders werd uitgekeerd. In zijn tijd was deze weg de belangrijkste noord-zuidverbinding tussen Bodegraven en Gouda, wat met name het verkeer ten behoeve van de kaasmarkten in beide plaatsen zeer ten goede kwam. Twee dure tollen, waarvan één ter hoogte van Oudeweg, bleven het verkeer hier wel hinderen, totdat de tol in 1948 werd opgeheven. Op het kruispunt van deze weg en de weg van Reeuwijk-Dorp naar Sluipwijk ontwikkelde het dorp Reeuwijk-Brug zich als nieuw centrum. Een kleine eeuw later, in 1927, werd een aanvang gemaakt met de voorbereidingen voor de nieuwe Rijksweg 12. Deze weg werd voornamelijk in de oorlog getraceerd en werd uiteindelijk in 1951 pas als dubbelbanige snelweg afgeleverd. Grote delen waren echter al voor 1940 in gebruik, waaronder dat in Reeuwijk. De A12 is nu één van de belangrijkste doorgaande verkeersroutes in ons land. Het is de hoofdverbinding tussen Den Haag en Utrecht met een aansluiting naar Rotterdam en loopt door in de richting van Arnhem en de Duitse grens. De weg loopt van zuidwest naar noordoost door de gemeente ten westen van Reeuwijk-Brug en buigt vervolgens af naar het oosten om hier verder te gaan langs de noordgrens van de gemeente.
Ondanks de aanwezigheid van deze weg, liet de lokale ontsluiting nog te wensen over. Veel van de smalle weggetjes zijn pas na 1945 verbreed. In het plassengebied ging dit echter ten koste van de wegbeplanting en de aangrenzende weteringen. De meeste wegen en paden zijn hier nu slechts toegankelijk voor wandelaars en wielrijders (Burgemeester Lucasselaan, Groene Ree). Op drukke dagen loopt het recreatieverkeer op bepaalde wegen volkomen vast. Behalve het recreatieverkeer neemt ook het agrarisch en het woon- en werkverkeer nog steeds toe.

4.2. Wateren

Wateren vormden de belangrijkste verkeersverbinding in de gemeente, maar dan vooral op lokaal niveau. Het enige water dat van belang is geweest voor het scheepvaartverkeer, was de Breede Vaart die een verbinding vormde tussen Gouda en Bodegraven. Dit water was sinds 1609 met de Oude Rijn verbonden door middel van een verlaat. Het verkeer tussen beide gemeenten werd hierover door marktschuiten onderhouden. Nu is het niet meer als zodanig in gebruik. De vaart heeft nooit een rol gespeeld als doorgaande scheepvaartroute, maar het water werd wel tot 1923 gebruikt om het turf vanuit Reeuwijk naar Gouda te vervoeren. Eind 19e eeuw werd het zuidelijke gedeelte van de Breede Vaart gedempt waardoor de verbinding met de Hollandse IJssel verviel. Hierna nam het verkeer te water sterk af, waarbij de motorschuitdiensten op Gouda langzamerhand overgingen in een vrachtautodienst. Hoewel het doorgaand verkeer in de jaren dertig bijna niet meer plaatsvond, bleef de Breede Vaart de belangrijkste toegangsweg tot de plassen, via de Goudse stadsgrachten.
Twee minder belangrijke wateren in de gemeente zijn de Enkele en de Dubbele Wiericke, beide tamelijk brede gegraven boezemwateren, die de Hollandse IJssel met de Oude Rijn verbinden. Ook zij zijn voor het scheepvaartverkeer niet van belang. Het gebied tussen de beide Wiericken maakte vroeger deel uit van de Hollandse Waterlinie.
De Reeuwijkse Plassen nemen nog steeds een gewichtige plaats in, zo niet in volume, met honderden hectaren wateroppervlak verdeeld over een dozijn plassen, dan wel in de functie als natuur- en recreatiegebied. Met de recreatie hebben de plassen ook een belangrijke economische functie verkregen, doordat ze aan veel inwoners van Reeuwijk werk verschaffen.
's-Gravenbroek en Elfhoeven kunnen hier de meeste aanspraak op maken. De plassen Nieuwenbroek, Kalverbroek, Roggebroek en Ravensberg zijn speciaal als natuurgebied bewaard gebleven.
De vorm van de plassen is in de afgelopen eeuwen veranderd door de vervening en het gedeeltelijk weer droogmaken van de ontstane veenplassen. Veel overgebleven legakkers, restanten van het verveningsproces, zijn weggeslagen door golfslag.
De vele oude weteringen vormden een netwerk van vaarverbindingen in dit gebied. Van oorsprong bestonden er verder alleen voetpaden, die de huizen onderling verbonden. Later werd via de weteringen de turf afgevoerd. Langs de vele lokale wegen liggen nog de oorspronkelijke weteringen, zoals de Oudreeuwijkse Wetering, die met de ringvaart van de Tempelpolder en de Wonnewetering een verbinding vormde tussen de Oude Rijn en de plassen.

4.3. Dijken en kaden

De dijken en kaden rondom de polders en in het plassengebied hebben over het algemeen gedurende de periode 1850-1940 hun waterkerende functie behouden. Veel dijken en kaden zijn hiernaast tevens als weg in gebruik. Hiermee staat het patroon van de dijken in duidelijke relatie tot dat van de polders, wegen en wateren.
Een opvallende dijk in de gemeente is de Prinsendijk, gelegen langs de westzijde van de Enkele Wiericke. Deze dijk, die de Hoge Rijndijk met de IJsseldijk verbindt, werd in 1672 aangelegd als bescherming tegen inundatiewater bij een doorbraak.

4.4. Spoorwegen

Reeuwijk heeft nooit een eigen spoorwegaansluiting gehad. Wel wordt de gemeente aan alle kanten door spoorwegen omsloten. Aan de zuidzijde ligt de hoofdspoorlijn van Utrecht naar Rotterdam (1855) en Den Haag (1878) met een station te Gouda. Het tracé vormt gedeeltelijk de zuidgrens van de gemeente. Ten noorden loopt sinds 1878 de spoorlijn van Leiden naar Woerden met een station te Bodegraven. Deze beide spoorverbindingen komen direct ten oosten van de gemeente samen. Aan de westkant is ten slotte de lokaallijn van Gouda naar Alphen aan den Rijn getraceerd (1934) met stations in Waddinxveen en Boskoop. Papekop, behorend tot de voormalige gemeente Driebruggen, had ooit een "eigen" station ten behoeve van Oudewater, maar dit werd later weer opgeheven.
Over het grondgebied van de gemeente heeft wel een tramweg gelopen. Deze stoomtramverbinding van Gouda naar Bodegraven werd in 1882 geopend. Om de bedrijfsresultaten te verbeteren werd 10 jaar later overgegaan tot paardentractie. De tramlijn volgde de dijk aan de westzijde van de Breede Vaart en liep door Reeuwijk-Brug. De paardetram werd in 1917 opgeheven, omdat de verbinding niet rendabel bleek te zijn. Een geregelde autobusdienst nam het vervoer vervolgens over.

4.5. Nutsbedrijven

Delen van de gemeente waren reeds aangesloten op diverse waterleidingbedrijven, voordat Reeuwijk in 1934 een gemeentelijk waterleidingbedrijf verkreeg. Waarder verkreeg haar water deels van de gemeentelijke waterleiding van Bodegraven (1907) en van het distributiebedrijf De Elf Gemeenten (1932). De voormalige gemeente Lange Ruige Weide behoorde ook tot één van deze elf gemeenten. De Polder Stein viel voor de watervoorziening onder het gemeentebedrijf van Oudewater (1911). Het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf van Reeuwijk zorgde slechts voor de distributie en betrok haar water van de Goudse Waterleiding Maatschappij. Momenteel betrekt de gemeente haar water voor het deel Waarder/Driebruggen van "De Elf Gemeenten" en voor Reeuwijk van de Watermaatschappij Zuid-Holland Oost te Gouda.
In 1919 werd Reeuwijk aangesloten op de elektriciteitsvoorziening van het Gemeentelijk Elektriciteitsbedrijf van Gouda. Tegenwoordig komen gas en elektriciteit van het Energiebedrijf Midden-Holland te Gouda.

5. NEDERZETTINGEN

5.1. Algemeen

De uitgebreide gemeente Reeuwijk bestaat voornamelijk uit dorpen van het weg- of dijktype met een van oorsprong lineair karakter. Na de gemeentelijke herindeling van 1 januari 1989, waarbij de helft van de voormalige gemeente Driebruggen deel uit ging maken van de nieuwe gemeente Reeuwijk, steeg het aantal kernen tot veertien stuks. De meeste kernen liggen verspreid door de gemeente langs de oorspronkelijke Middeleeuwse ontginningsbases. Enkele kernen ontwikkelden zich echter op een kruispunt van wegen en wateren. In grootte variëren de kernen van een gehucht als Oukoop tot een uitgegroeid dorp zoals Reeuwijk-Brug.
Slechts bij de belangrijkste kernen in de gemeente heeft er na 1945 een duidelijke uitbreiding van de bebouwing plaatsgevonden in de vorm van enige nieuwbouwwijken (Reeuwijk-Brug, Waarder, Driebruggen en Reeuwijk-Dorp). In de hieraan voorafgaande periode bleef een noemenswaardige groei van deze dorpen echter achterwege. De resterende kernen bestaan nog steeds uit niet meer dan een één- of tweezijdige lintbebouwing. Naast deze gehuchten en dorpen bevindt zich op verschillende plaatsen in de gemeente wat verspreide bebouwing.

De bevolkingsgroei in de gemeente is als volgt weer te geven:

jaartal	aantal inwoners
1822	927
1840	1.032
1860	1.275
1-7-1870	2.612
1880	2.733
1900	2.744

jaartal	aantal inwoners
1910	3.073
1920	3.611
1940	4.601
1960	5.710
1988	9.374
1989	12.563

De opvallende bevolkingsgroei in bepaalde periodes wordt veroorzaakt door aan de gemeentelijke herindelingen van 1870, 1964 en 1989. In 1870 verdubbelde het inwonertal van de gemeente zelfs.

5.2. Kernen

5.2.1. Reeuwijk-Brug

De landstreek waar Reeuwijk nu ligt, bestond voor de tijd van de ontginningen uit veenmoerassen en moerasbossen, doorsneden door rivieren en kleine veenstroompjes. Vanaf het begin van de 11e eeuw werd dit gebied in cultuur gebracht. Deze ontwikkeling zette zich in de 12e en 13e eeuw door. Na de eerste onregelmatige "wilde" ontginningen werd vanaf de 12e eeuw een meer systematische aanpak ter hand genomen in de vorm van de zogenaamde "cope"-verkaveling. Hierbij werd tegen betaling een vastgestelde strook wildernis ter ontginning uitgegeven door de desbetreffende landheer. Het gebied rondom Reeuwijk-Brug is een duidelijk voorbeeld van zo'n cope-ontginning, die in de eerste helft

van de 13e eeuw moet hebben plaatsgevonden. Ten oosten van de nieuwbouw en ten westen van de A12 zijn de restanten van deze ontginningsstructuur nog waar te nemen. Het gebied werd vanuit het noorden eind 12e eeuw vanaf het riviertje Oud-Bodegraven ontgonnen, eerst tot de lijn waar nu Oud-Reeuwijk op ligt en vervolgens tot de lijn van Reeuwijk-Dorp en Reeuwijk-Brug.
Reeuwijk was de naam voor de ambachtsheerlijkheid, die bestond uit het dorp Reeuwijk, het vroeger nog onbeduidende gehucht Reeuwijk-Brug en de Polder Reeuwijk. Reeuwijk-Dorp was aanvankelijk formeel de hoofdkern, maar door de positie van Reeuwijk-Brug kon deze laatste kern zich beter ontwikkelen en groeide dit dorp uit tot de grootste kern in de gemeente.
Op de eerste plaats was dit te danken aan de infrastructuur. Met de turfwinning werd de Brede Vaart belangrijk als transportweg voor de turfschepen richting Gouda. Deze vaarweg werd tevens gebruikt als route voor het marktverkeer tussen Gouda en Bodegraven. De straatweg van Gouda naar Bodegraven, die in 1831 werd aangelegd, nam de verkeersfunctie van de Brede Vaart langzamerhand over, doordat het vervoer per vrachtauto de overhand kreeg. Zowel de straatweg als de Brede Vaart lopen van noord naar zuid dwars door Reeuwijk-Brug. Op de plaats van dit latere dorp begon in de 18e eeuw een centrum op te komen, naast Reeuwijk-Dorp. De nieuwe concentratie ontstond langzaam op de kruising van de weg Gouda-Bodegraven en de weg van Reeuwijk-Dorp naar Sluipwijk en nam meer en meer in betekenis toe.
De ontwikkeling van Reeuwijk-Brug werd voorts gestimuleerd door economische factoren. Met het hoogtepunt van de winstgevende verveningspraktijken kwam het gebied in de 18e eeuw tot grote, maar kortstondige bloei. In de late verveningsperiode was de bedrijvigheid een stuk minder in Reeuwijk. Rond 1850 bevonden zich twee scheepstimmerwerven, een leerlooierij en een korenmolen in de gemeente. Na de voltooiing van het massale turfsteken bleef slechts het water over, dat maar aan weinig mensen een levensonderhoud kon verschaffen.
Vanaf de jaren twintig bracht ditzelfde water een verbetering in de economische toestand door de opkomst van de recreatie, die een tiental jaren later al grote vormen begon aan te nemen. Dit resulteerde in de komst van de vele havens, botenbouwers en horecagelegenheden, met name aan de westoever van de plas 's-Gravenbroek in de nabijheid van Reeuwijk-Brug. In de noordwesthoek van de plas Elfhoeven werd het gelijknamige restaurant gebouwd, een opvallend element in het landschap. De ongereptheid van het gebied veranderde door de plashuisjes, die ten behoeve van de groeiende verblijfsrecreatie overal langs de oevers werden neergezet.
Ondanks deze factoren bleef de groei van het dorp Reeuwijk-Brug beperkt voor 1945. Langs de westzijde van de straatweg van Gouda naar Bodegraven, die direct aan de Brede Vaart grenst, ontwikkelde zich in de eerste helft van de 20e eeuw een tamelijk intensieve eenzijdige lintbebouwing. Op het kruispunt van deze weg en de weg van Reeuwijk-Dorp naar Sluipwijk ontwikkelde zich een klein dorpscentrum. Hier werd in 1918 het nieuwe raadhuis gevestigd. Aan de oostkant van de Breevaart (huidige naam van de Brede Vaart) lag ten noorden van het kruispunt geen weg, waardoor er hier in deze tijd ook geen bebouwing tot stand kwam. Tussen de Breevaart en de plas 's-Gravenbroek bevond zich een strook land waarop wel een weg gelegen was, de D'Aumerielaan. De kleine eenzijdige lintbebouwing die hier reeds aanwezig was, breidde zich aanzienlijk uit in zuidelijke richting met onder andere enkele jachthavens en botenverhuurbedrijven.
De oude oost-west lopende tweezijdige lintbebouwing langs de Nieuwdorperweg en de 's-Gravenbroekseweg dateert reeds van voor 1850. De bebouwing heeft zich hier in de

periode tot 1945 verdicht en gedeeltelijk vernieuwd. Langs de Nieuwdorperweg liggen aan beide zijden sloten, langs de 's-Gravenbroekseweg slechts aan de noordzijde. De boerderijen worden hier door middel van kleine bruggetjes met de weg verbonden.
Tot 1945 bestond de bebouwing van het dorp Reeuwijk-Brug dus uit niet meer dan de beide dorpslinten vanuit het kruispunt bij de brug. Hierna werd de lintbebouwing doorbroken en ontwikkelde het dorp zich steeds duidelijker tot de belangrijkste kern binnen de gemeente. De eerste uitbreiding met woonbebouwing vond naar het westen plaats, waar nu het gebied in de driehoek A12, Breevaart en Nieuwdorperweg geheel is volgebouwd. Vervolgens breidde het dorp zich ten oosten van de Breevaart uit, waar de woonwijk Ravensberg werd gebouwd.

5.2.2. Reeuwijk-Dorp

Reeuwijk-Dorp ontstond op de ontginningsbasis, van waaruit het gebied naar het zuiden toe reeds in het midden van de 13e eeuw in cultuur werd gebracht. Reeuwijk is de aanduiding van een wijk met sloten. De naam Reeuwijk valt uiteen in de delen 'ree' en 'wijk'. Reeën zijn sloten en een wijk is een buurt. Zo betekent de naam Reewijk zoiets als 'buurt aan de sloot'. Ten westen van het dorp heet de noord-zuid lopende dijkweg, parallel aan een brede sloot, dan ook nog steeds de "Reewal".
In de 16e eeuw waren Reeuwijk-Dorp en Sluipwijk als enige kernen in dit gebied van belang. Reeuwijk-Dorp was toen het zogenaamde hoofddorp. Hoewel Reeuwijk-Brug in de 18e eeuw begon op te komen, bleef het Dorp formeel voorlopig de belangrijkste kern. Op de topografische kaart van 1875 wordt deze kern dan ook simpelweg als Reeuwijk aangegeven. In haar ontwikkeling bleef Reeuwijk-Dorp echter steeds verder achter bij haar naamgenoot aan de plassen.
Het dorp groeide niet uit tot een karakteristieke lintbebouwing, zoals de meeste kernen in de omgeving. Er ontstond hier een meer komvormige concentratie rondom een Y-kruising, waar de Dorpsweg, de Kerkweg en de Nieuwdorperweg bij elkaar komen. In de wig van de laatste twee wegen ligt van oudsher de Hervormde Kerk, die in 1871 door een nieuwe kerk op dezelfde locatie is vervangen. Tot aan het einde van de 19e eeuw bleef de bebouwing van het dorp beperkt tot deze komvorm met wat huizen langs de wegen vanuit het kruispunt.
In 1889 werd honderd meter ten westen van de bebouwing langs de Dorpsweg de Rooms-Katholieke Kerk met pastorie gebouwd. Enige tijd later werden bij de kerk een klooster met school, een gymnastiekzaal en een paardestal neergezet. Tot aan 1945 werd de Dorpsweg aan beide zijden tussen de Rooms-Katholieke Kerk en het dorp volgebouwd, waardoor hier een korte tweezijdige lintbebouwing tot stand kwam. Tevens vormde zich in deze tijd ten westen van de Rooms-Katholieke Kerk enige bebouwing, zowel langs de weg naar Middelburg, als langs de Reewal. Iets verder van het dorp liggen langs de Kerkweg en de Nieuwdorperweg enkele 19e eeuwse boerderijen, die via bruggetjes over de sloot met de weg zijn verbonden.
Ondanks de aanleg van een kleine nieuwbouwwijk in de Polder Middelburg ten westen van het dorp na 1945, is Reeuwijk-Dorp een nederzetting van geringe omvang gebleven.

5.2.3. Waarder

Waarder verkeert in een vergelijkbare positie met Reeuwijk-Dorp. In het gebied van de voormalige gemeente Driebruggen is Waarder de historische kern, die van oorsprong de hoofdkern was. Waarder is één van de oudste cope-nederzettingen in het veengebied. De ontginning heeft hier rond 1100 plaatsgevonden. Ook deze plaats was oorspronkelijk een heerlijkheid.
Evenals in Reeuwijk-Dorp vormde de bebouwing van het dorp Waarder zich rond een Y-kruising tot een komvormige concentratie. Hier kwamen de Papendijk (nu de Molendijk), de Groenendijk en de Kosterdijk samen.
Het gedeelte van de Groenendijk in het dorp heet nu Dorp. In de wig van Dorp en de Kosterdijk ligt de oude Hervormde Kerk. In 1850 bestond het dorp uit niet meer dan enkele tientallen huizen, gegroepeerd bij deze kerk, aan beide zijden van de Groenendijk en enkele panden aan de andere zijde van de Papen- en Kosterdijk.
Eind 19e eeuw werd aan de noordzijde van het Dorp de Gereformeerde Kerk gebouwd. Vanaf deze tijd tot aan 1945 heeft hier enige bebouwing plaatsgevonden, wat echter geen ingrijpende gevolgen voor de basisvorm van het dorp had. De reeds bestaande komvorm bleef gelijk in omvang. Zelfs de aanleg van de spoorlijn Leiden-Woerden in 1878 met een halteplaats voor Waarder aan het eind van de Papendijk (Molendijk) was niet van merkbare invloed op de ontwikkeling van het dorp. Het station lag echter op ruim een kilometer afstand.
Opvallende elementen zijn de openbare school uit 1882 en het kerkhof, dat omstreeks 1870 op enige afstand ten noorden van de dorpsbebouwing werd aangelegd.
Naar de Hervormde Kerk loopt parallel aan de Kosterdijk een eeuwenoud kerkepad, vanaf het boerderijenlint Westeinde ten zuiden van het dorp.
Ten oosten van de Molendijk en de Kosterdijk werd na 1945 een relatief grote woonwijk aangelegd, waardoor het dorp zich fors uitbreidde. In het noorden loopt de nieuwbouw tot aan het kerkhof en in het zuiden tot aan het boerderijenlint Westeinde-Oosteinde. De Rijksweg A12, die hier voor 1940 was getraceerd, loopt nu vlak langs de oude begraafplaats en de nieuwbouw.

5.2.4. Driebruggen

Het dorp Driebruggen ligt aan weerszijden van de Dubbele Wiericke, een oude vaarverbinding tussen de Oude Rijn en de Hollandse IJssel. Rond 1850 bestond het uit een kleine komvormige concentratie rondom het kruispunt van het jaagpad langs de Dubbele Wiericke met loodrecht hierop de Groendijck aan de oostkant en de Kerkweg aan de westkant van de vaart. De bebouwing bevond zich toen voornamelijk ten zuiden van de horizontale as. Ten noorden van de Kerkweg lagen toen enkele panden en ook in de driehoek tussen de Groendijck, de sloot langs deze weg en de Wiericke. In deze tijd wordt zelfs nog van de kleine buurt of het gehucht Driebruggen gesproken.
De ontwikkeling van de dorpsbebouwing was tot 1945 van beperkte omvang. De bebouwing langs de Kerkweg breidde zich uit tot aan de lintbebouwing van Lange Weide. Hiernaast vond er een verdichting van de bebouwing in de kom plaats en breidde de bebouwing langs de Dubbele Wiericke zich iets meer naar het zuiden uit. Langs de Kerkweg werd een postkantoor gevestigd en het gemeentehuis van de voormalige gemeente Lange Ruige Weide, dat tevens als raadhuis voor de gemeente Waarder diende. De grens tussen deze gemeenten liep over de Dubbele Wiericke en dus dwars door het dorp Driebruggen. In 1912

werd het gemaal voor de Polder Lange Weide direct ten zuiden van het dorp neergezet, aan de westoever van de Wiericke.
Na 1945 vond een aanzienlijke uitbreiding van het dorp plaats. Eerst kwam er ten noorden van de Kerkweg, tussen Wiericke en Lange Weide, een nieuwbouwwijk tot stand en vestigde zich ten zuiden van deze weg langs de vaart wat industrie. Vervolgens werd er ten zuiden van de Kerkweg een woonwijk gebouwd en ten noorden van de Groendijck een fabriekscomplexje met daarnaast enige woningbouw. De bochtige weg tussen Waarder en Driebruggen werd rechtgetrokken, maar de oude bochten bleven wel herkenbaar.
De gemeente Driebruggen werd in 1964 gevormd uit delen van de gemeenten Lange Ruige Weide, Waarder, Hekendorp en Papekop. Bij de herindeling van 1989 werd de gemeente echter weer opgeheven.

5.2.5. Langeweide en Hogebrug

Tot 1964 was de kern Langeweide een onderdeel van de gemeente en vroegere heerlijkheid Lange Ruige Weide. De kern Ruigeweide behoort nu tot de gemeente Oudewater (Utrecht). Het grootste deel van de voormalige gemeente, de Polder Lange Weide met hierin de kern Langeweide, behoort nu tot de gemeente Reeuwijk. Dit gebied wordt in het oosten en westen begrensd door de Enkele en de Dubbele Wiericke en vormde een schakel in de Oude Hollandse Waterlinie. Vanaf 1820 maakte de gemeente Lange Ruige Weide deel uit van de provincie Zuid-Holland, voordien behoorde ze tot de provincie Utrecht.
In 1850 bestond Langeweide uit een zeer langgerekte lintbebouwing van boerderijen langs de Lange Weidsche Weg (nu Laageinde, Hoogeinde) in noord-zuid richting dwars door de Polder Lange Weide. De bebouwing lag praktisch geheel als eenzijdige lineaire bebouwing aan de westzijde van de weg. Aan de andere zijde van de weg liep de voorwetering. Tot op de dag van vandaag heeft hier slechts een verdichting van het reeds bestaande boerderijenlint plaatsgevonden. Het accent ligt nog steeds op de westzijde. De oost-west gerichte verkaveling met brede sloten erlangs staat loodrecht op de weg. Hierdoor lijken de boerderijen soms op eilandjes te liggen. Ook langs de westkant van de weg ligt een sloot, maar deze is minder opvallend dan de brede sloot langs de oostkant. De woningbouw van het dorp Driebruggen zorgt voor een concentratiepunt in het lange lint van Langeweide. Dit punt bevindt zich in het midden van het lint, waar de nieuwbouw langs de Kerkweg tot aan Langeweide doorloopt.

Het gehucht Hogebrug ligt op het punt waar de Dubbele Wiericke een knik naar binnen maakt, waardoor de polder wordt versmald. De bebouwing ligt hier ten zuiden van de vaart. Vanaf 1855 wordt de kleine lintbebouwing aan de zuidkant ingesloten door de spoorlijn van Utrecht naar Rotterdam en Den Haag. Een ontwikkeling van de bebouwing heeft zich hier niet voorgedaan. Aan de noordzijde van de Wiericke is hier een industriecomplex tot stand gekomen.

5.2.6. Sluipwijk en Oukoop

Sluipwijk was tot 1870 een zelfstandige gemeente met een bijna even groot inwonertal als de toenmalige gemeente Reeuwijk en bestond uit de voormalige heerlijkheden Sluipwijk, Ravensberg en Wiltenburg. De gemeente lag vanaf de ontginningstijd net binnen het machtsgebied van het Graafschap Holland op de grens met het Sticht Utrecht. Vanwege

een oorlog met Utrecht werd Sluipwijk in de late middeleeuwen geevacueerd, waarop de huizen werden verwoest en het land verwilderde en verarmde.
De opbloei van het dorp als gevolg van de massale turfwinning was van beperkte duur. De verveners deden zichzelf de das om, door alle bruikbare veengrond rondom het dorp diep af te graven. De plassen, die hierdoor ontstonden, werden wegens geldgebrek niet meer drooggemaakt. Het veroorzaakte een sterke verarming in Sluipwijk, waarbij de bevolking zich staande probeerde te houden met enige visserij en de rietcultuur. De verarmde gemeente werd vervolgens in 1870 opgeheven en bij Reeuwijk gevoegd. De armoede en werkloosheid bleef, tot er enige verlichting kwam met de opkomst van Reeuwijk als recreatieoord.
Door de vervening heeft Sluipwijk haar ontwikkeling zelf onmogelijk gemaakt. Het dorp ligt als tweezijdige lintbebouwing langs de 's-Gravenbroekseweg op de uitgespaarde strook bovenland, ingeklemd tussen de plassen Ravensberg en 's-Gravenbroek. Langs de noordzijde van de weg loopt een brede sloot. Doordat de oude slootrestanten tussen de kavels hier loodrecht op staan, liggen de huizen meestal op eilandjes, door typische bruggetjes met de weg verbonden. Een uitbreiding van de bebouwing heeft dan ook tussen 1850 en 1945 en in de periode erna nauwelijks plaatsgevonden. Het werd op een natuurlijke wijze ingedamd. In het midden van het lint staat de Hervormde Kerk. Na 1945 is er ten oosten van deze kerk enige woningbouw tot stand gekomen en heeft de lintbebouwing zich sterk verdicht.

Oukoop is een dorpje aan de oostzijde van de plassen langs de Kippenkade en de Oukoopse Dijk. Hoewel het een aparte gemeente was, bestond het in 1850 slechts uit het gehucht Oukoop en wat verspreide bebouwing in de polder Oukoop en Negen Viertal met in totaal 17 huizen. Het dorpje, van oorsprong een eenzijdige lintbebouwing, bestaat nu uit iets meer panden maar is in omvang gelijk gebleven. Vlakbij Oukoop bevindt zich de hoeve Wiltenburg op de plaats van het voormalige oude slot en herenhuis.

5.2.7. Tempel, Oud-Reeuwijk en Oudeweg

Tempel, Oud-Reeuwijk en Oudeweg zijn drie lintbebouwingen, die in elkaars verlengde langs de Tempeldijk, de Schinkeldijk, de Oud Reeuwijkseweg en de Oudeweg gelegen zijn. Deze lijn vormde de eindgrens van de ontginningen die eind 12e eeuw vanuit Oud Bodegraven plaatsvonden en de basis voor de ontginningen van het gebied ten zuiden van de lijn in de 13e eeuw.

Tempel was een onderdeel van de Hoge Heerlijkheid van Voshol, waartoe ook Zwammerdam, Langeraar en Korteraar behoorde.
In 1734 werd toestemming verleend om het gebied van de huidige Tempelpolder te vervenen. Aangezien het veen niet tot op de oude zeekleilaag werd afgegraven, bleef de oorspronkelijke verkavelingsstructuur in het landschap herkenbaar.
De situatie van Tempel was in het midden van de 19e eeuw te vergelijken met die van Sluipwijk. Het was slechts een dunne lintbebouwing langs Tempeldijk en de Schinkeldijk, waarvan de laatste werd omgeven door de plassen, die bij het uitvenen waren ontstaan.
Nadat de plassen hier in 1878 waren drooggemaakt, werd de Zijdeweg van noord naar zuid door de polder aangelegd. Aanvankelijk werd hier slechts een enkele boerderij gebouwd. In de periode tot 1945 groeide dit aan tot een magere strook boerderijen, terwijl er een

verdichting van de bestaande, voornamelijk eenzijdige lintbebouwing van Tempel plaatsvond. Langs de Schinkeldijk werd een school gebouwd en een kerkhof aangelegd. De ontwikkeling van Oud-Reeuwijk en Oudeweg bleef beperkt tot een verdichting van de reeds aanwezige lineaire structuur.

Na 1945 verdichtte de bebouwing aan de Zijdeweg zicht tot een aaneengesloten tweezijdige lintbebouwing en zette de ontwikkeling van verdichting in de overige kernen zich door. Oudeweg, dat altijd een kleine eenzijdige lintbebouwing was, kreeg ook aan de andere zijde van de weg enige panden.
De Oud-Reeuwijkseweg wordt aan weerszijden geflankeerd door brede sloten, waaraan de boerderijen liggen, die via bruggetjes met de weg worden verbonden. In Oudeweg is dit alleen aan de noordzijde van de weg het geval.

5.2.8. Middelburg en Randenburg

De oude dorpen Middelburg en Randenburg zijn nog steeds niet meer dan twee noord-zuid lopende lintbebouwingen in het meest westelijke gedeelte van de gemeente Reeuwijk. Beide kernen vormden de ontginningsbasis van waaruit de omgeving rond 1250 in cultuur werd gebracht.

Middelburg was een ambacht en later een zelfstandige gemeente, totdat ze in 1855 bij Reeuwijk werd gevoegd. Het gebied bestond globaal uit de hedendaagse polder Middelburg. Evenals in Tempelpolder werd ook in de polder Middelburg het veen tot ver in de 19e eeuw afgegraven. De boerderijen langs de oostzijde van de Middelburgseweg bleven hierbij onaangetast achter op de uitgespaarde resten bovenland in de polder. Na de vervening werd de polder in 1870 drooggemaakt.
Een uitbreiding van de bebouwing heeft zich na de droogmaking niet voorgedaan. De deels tweezijdige lintbebouwing van Middelburg heeft zich met name na 1945 wel verdicht. Tevens ontstond er een nieuwe eenzijdige lintbebouwing langs het noordelijke gedeelte van de Middelburgseweg. De boerderijen worden aan beide zijden door een sloot van de weg gescheiden, waarmee zij door middel van bruggetjes worden verbonden. Ten zuiden van het dorp ligt het bovengemaal voor de bemaling van de polder Middelburg en de Tempelpolder.

Het dorp Randenburg wordt via de Nieuwe Weg, de vroegere Nieuwe Kerkweg, met Middelburg verbonden. De dorpsbebouwing ligt als tweezijdige lintbebouwing van boerderijen langs de Randenburgseweg. Het dorp bestond in 1850 uit 20 panden. Ook hier heeft slechts enige verdichting van de reeds bestaande lineaire bebouwing plaatsgevonden. Al voor 1945 kreeg Randenburg een verbindingsweg met Boskoop, waardoor het enigszins uit zijn isolement werd gehaald.

5.2.9. Platteweg

Platteweg is de naam voor de deels tweezijdige lintbebouwing langs de gelijknamige weg, die ten zuiden van de plas Elfhoeven in oost-westelijke richting loopt. In de periode van 1850 tot 1945 heeft zich geen uitbreiding van de bebouwing voorgedaan, hooguit verdichtte het lint iets. De bebouwing concentreert zich hoofdzakelijk aan de noordzijde van de weg op de restanten van de legakkers, die in de plassen zijn achtergebleven. Tussen deze stroken

land en de weg bevindt zich een sloot, waardoor de panden feitelijk op eilandjes liggen, die door middel van bruggetjes met de weg worden verbonden.
Na 1945 is de lintbebouwing van Platteweg sterk verdicht. De nieuwbouw bestaat hier voornamelijk uit villa-achtige woningen of bungalows (forensen uit Gouda) en staat in sterk contrast met de oorspronkelijke agrarische bebouwing.

5.3. Verspreide bebouwing

In Reeuwijk bevinden zich veel bebouwingslinten en -clusters zonder nederzettingsnaam, die daarom als verspreide bebouwing zijn te typeren.
Een belangrijke boerderijenstrook is de eenzijdige lintbebouwing ten zuiden van het Oosteinde en Westeinde. Deze weg, de oude Waarderdijk, was in 1100 de ontginningbasis voor de omliggende wildernis. In de lintbebouwing bevinden zich veel 19e eeuwse boerderijen. Sinds 1850 heeft er slechts een verdichting van het reeds bestaande lint plaatsgevonden. De weg, met aan de noordkant een brede vaart erlangs, loopt vanuit de richting Woerden ten zuiden van Waarder naar Driebruggen. Op het punt waar het Westeinde aansluit op de oude weg van Driebruggen naar Waarder is een komvormige concentratie ontstaan, waar zich naast de boerderijen ook enige industrie heeft ontwikkeld. Langs de weg naar Waarder bevinden zich enkele boerderijen.
In het plassengebied komen, naast de reeds besproken dorpen, verschillende lintbebouwingen voor langs de wegen op de stroken bovenland die in de plassen zijn achtergebleven. Ten zuiden van de Nieuwenbroekse Dijk ligt op de resten van de legakkers een gehucht dat vroeger de naam Vogelzang droeg. Langs de Groene Ree en de Grote Ree ten zuiden van de plas 's-Gravenbroek ligt een deels tweezijdige lintbebouwing. Ook in het westen van de plasjes Klein en Groot Vogelenzang wordt de bebouwing op de legakkers aangetroffen. De zuidgrens van de plassen is de weg Twaalfmorgen, waar zich ook een tweezijdige lintbebouwing heeft ontwikkeld. De verdichting van de genoemde lintbebouwingen is voornamelijk een gevolg van de opkomst van de recreatie in het plassengebied.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Algemeen/provinciaal:

- Aa, A.J. van der (1839-1851)
  Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, 13 delen + suppl. Gorinchem.

- Atlas van historische vestingwerken in Nederland (1970)
  Deel IV, de provincieën Zuidholland en Zeeland. Eerste aflevering: Zuidholland. Z.p..

- Beekman, A.A. (1948)
  De wateren van Nederland. Aardrijkskundig en geschiedkundig beschreven. 's-Gravenhage.

- Een beeld van het zuid-hollandse landschap (1981-1988)
  Een landschapsonderzoek in opdracht van de provincie Zuid-Holland. 6 delen. Z.p..

- Beschrijving van de provincie Zuid-Holland behorende bij de waterstaatskaart (1967). 's-Gravenhage.

- Bevolking der gemeenten van Nederland op 1 januari .... C.B.S.. 's-Gravenhage, 1950-heden.

- De bodem van Nederland (1965)
  Toelichting bij de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Samengesteld door de Stichting voor Bodemkartering. Wageningen.

- Buisman, J. (red.) (1978)
  Zuid-Holland vanuit de lucht. Baarn.

- Craandijk, J. (1888)
  Wandelingen door Nederland. Met platen naar de lithografiën van P.A. Schipperus en wandelkaartjes. Haarlem.

- Dijksterhuis, R. (1984)
  Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland; Historische analyse van een wisselwerking. De eerste eeuw: 1840-1940. Proefschrift, TH Delft.

- Don, P. (red.) (1985)
  Kunstreisboek Zuid-Holland. 8e dr., Weesp.

- Drinkwatervoorziening in Nederland 1913-1938 (1938)
  Gedenkboek ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Centrale Commissie voor Drinkwatervoorziening en van het rijksbureau voor Drinkwatervoorziening. Den Haag.

- Fruin, R. (red.) (1866)
Informatie up den staet faculteyt ende gelegenheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daernae te reguleren de nyeuwe schiltaele gedaan in den jaere MDXIV. Leiden.

- Fruin, R. (red.) (1976)
Enqueste ende informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van den schiltaelen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest over de landen van Hollant ende Vrieslant gedaan in den jaere MCCCCXCIIII. Leiden.

- Gedenkboek Twee eeuwen Waterstaatswerken (z.j.). Z.p..

- Honderd jaar Provinciale Waterstaat in Zuid-Holland (1976)
Enige opstellen over de geschiedenis. 's-Gravenhage.

- Kley, J. van der (red.) (1967)
Vaarwegen in Nederland. Een beschrijving van de Nederlandse binnenvaartwegen. Assen/Amsterdam/Rotterdam/Brussel.

- Kroon, A.W. (1862)
Tegenwoordige staat van Zuid-Holland. Beschrijving en afbeelding der steden, dorpen, heerlijkheden en verdere wetenswaardige plaatsen in die provincie. Amsterdam.

- Lijst van Nederlandse gemeenten sinds 1830, waarvan de grens is gewijzigd, waarvan de naam is veranderd, die zijn opgeheven, nieuw gevormd of ingepolderd (1968). Z.p..

- De molens van Zuid-Holland (1980). Den Haag.

- Mulder, G.J.A. (red.) (1949-1959)
Handboek der geografie van Nederland. 6 delen. Zwolle.

- De ontwikkeling onzer electriciteitsvoorziening 1880-1938 (1948).
Uitgegeven naar aanleiding van het 25-jarig bestaan der Vereeniging van directeuren van electriciteitsbedrijven in Nederland. 2 delen. Arnhem.

- Postma, C. (red.) (1963)
Holland in vroeger tijd; 18e-eeuwse beschrijvingen van steden en dorpen in Noord- en Zuid-Holland. 5 delen. 's-Gravenhage.

- Register van beschermde monumenten (1989). Zeist.

- Statistisch overzicht der Waterleidingen in Nederland over de jaren 1946 en 1947 (1950). Leeuwarden.

- Steegh, A. (1985)
Monumenten Atlas van Nederland. 1100 Historische Nederzettingen in Kaart. 2e dr., Zutphen.

- Teixeira de Mattos, L.F. (1906-1961)
De waterkeeringen, waterschappen en polders van Zuid-Holland. 16 delen. 's-Gravenhage.

- Tuinbouwatlas van Nederland [± 1941].
Samengesteld door den Tuinbouw-voorlichtingsdienst van het Departement van Landbouw en Visscherij.

- Vermooten, M. en Smit, T. (1989)
Spoortocht langs oude en nieuwe N.S.-stations: Noord- en Zuid-Holland en Flevoland. Hapert.

- Vervloet, J.A.J. en Steegh, A.W.A.Th. (1989)
Bibliografie van de historische geografie. Wageningen.

- Verzameling van gegevens betreffende de electriciteitsvoorziening in de provincie Zuid-Holland (1915). 's-Gravenhage.

- Wallenburg, C. van (1966)
De bodem van Zuid-Holland. Toelichting bij blad 6 van de Bodemkaart van Nederland, schaal 1:200.000. Wageningen.

- Witkamp, P.H. (1877)
Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Tiel.

- Witkamp, P.H. en Sipman, M.A. (1895)
Aardrijkskundig woordenboek van Nederland. Nieuwe uitgaaf. Arnhem/Nijmegen.

Regionaal/lokaal:

- Een beeld van het Zuidhollandse landschap. Een landschapsonderzoek in opdracht van de provincie Zuid-Holland. Deel 2. De omgeving van Alphen aan den Rijn. De omgeving van Gouda. De Krimpenerwaard, Buro Maas 1983.

- Berkel, Th.L. van (1977)
Driebruggen. Sociaal-economische verkenning van een ruilverkavelingsgebied in het land van Gouda en Woerden. Landbouw-Economisch Instituut. Den Haag.

- Embden, S.J. van en N.P.H.J. Roorden van Eysinga (1956)
Richtlijnen voor de ontwikkeling van het recreatiegebied rond de Reeuwijkse Plassen. Delft.

- Het gebied tussen Reeuwijk en Woerden (1979)

Eerste streekplanuitwerking Zuid-Holland Oost. Nota van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Den Haag.

- Gemeentegids Reeuwijk 1989-1990.

- Jansen, S.R.J., e.a. (1984)
Landschapsbeschrijving van een aantal veenweidegebieden. Wageningen.

- Recreatieschap Reeuwijkse Plassen en omgeving (i.o.). Stedebouwkundige toelichting (1966) Urgentieplan. Voorlopige begrotingen. Z.p..

- De Reeuwijkse Plassen (1972)
Konsept. Recreatie-basisplan. 0D 205. Delft.

- Tol, S.C.J. van (1977)
Reeuwijk in het verleden. Reeuwijk.

- Vooys, A.C. de (1932)
De gemeente Reeuwijk. Sociaal geographische analyse van een gemeente in het Zuid-Hollandse weidegebied. Utrecht.

VOORNAAMSTE GEBRUIKTE KAARTEN

- Topografische en Militaire Kaart; 1:50.000; no. 31 en no. 38; 1850.
- Kuyper, J.
  Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.
- Chromotopografische kaart; 1:25.000; no. 442; 1875, 1919.
- Chromotopografische kaart; 1:25.000; no. 443; 1875, 1899.
- Chromotopografische kaart; 1:25.000; no. 461; 1875, 1914.
- Chromotopografische kaart; 1:25.000; no. 462; 1875, 1921.
- Topografische kaart; 1:25.000; no. 38 A en no. 38 B; 1936.
- Topografische kaart; 1:50.000; no. 31 West en 38 West; 1941/43 (Truppenkarte).
- Topografische kaart; 1:25.000; no. 31 C en no. 31 D; 1949/50.
- Topografische kaart; 1:50.000; no. 31 West en 38 West; 1981/82.
- Grondgebied van de gemeente Reeuwijk per 1-1-1989; 1:25.000.

Figuur 1.

Gemeentegrenzen en regio-indeling M.I.P. Zuid-Holland

Schaal 1 : 400.000

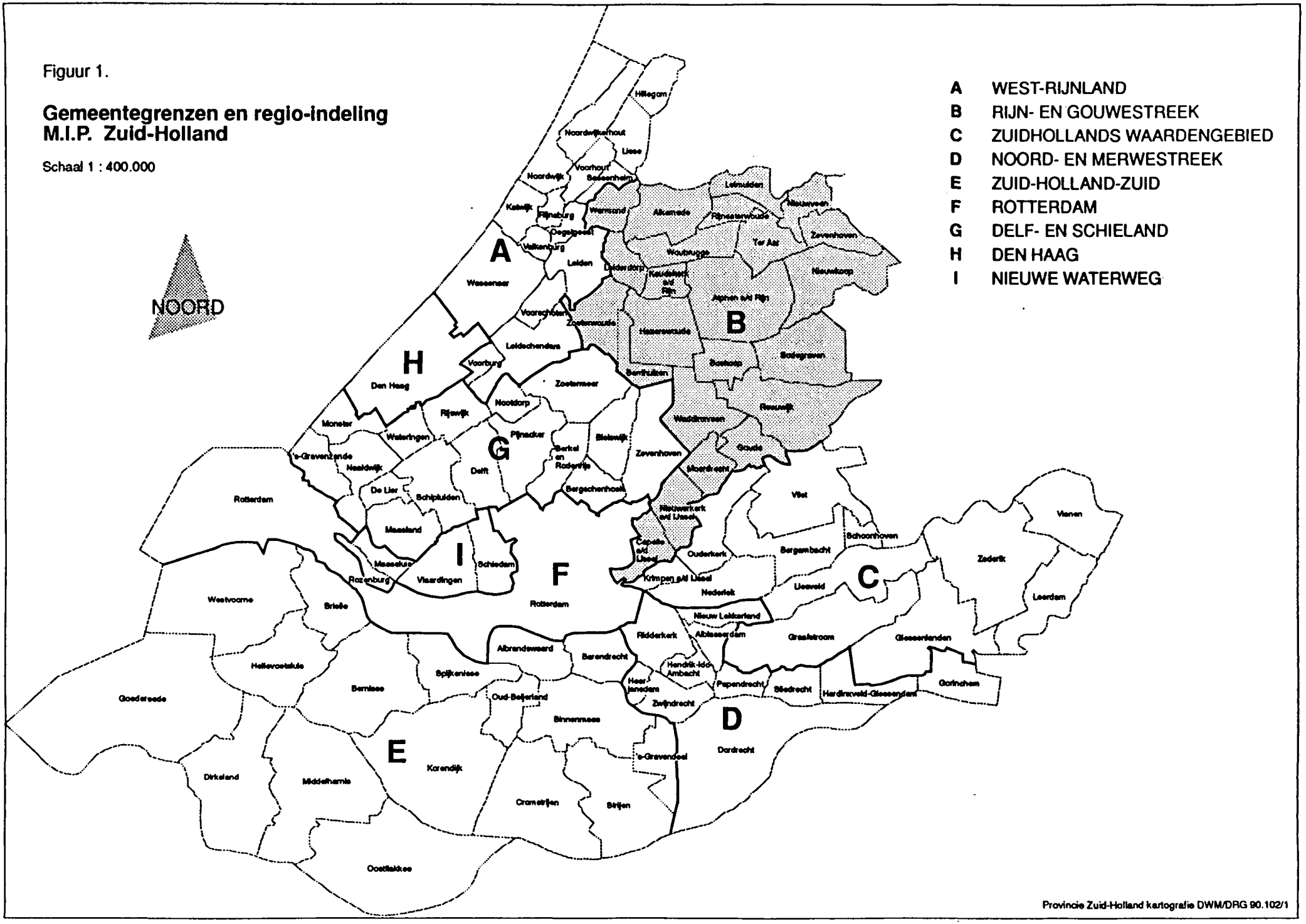

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/1

Figuur 1a.

Gemeente Reeuwijk

Schaal 1 : 300.000

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/11

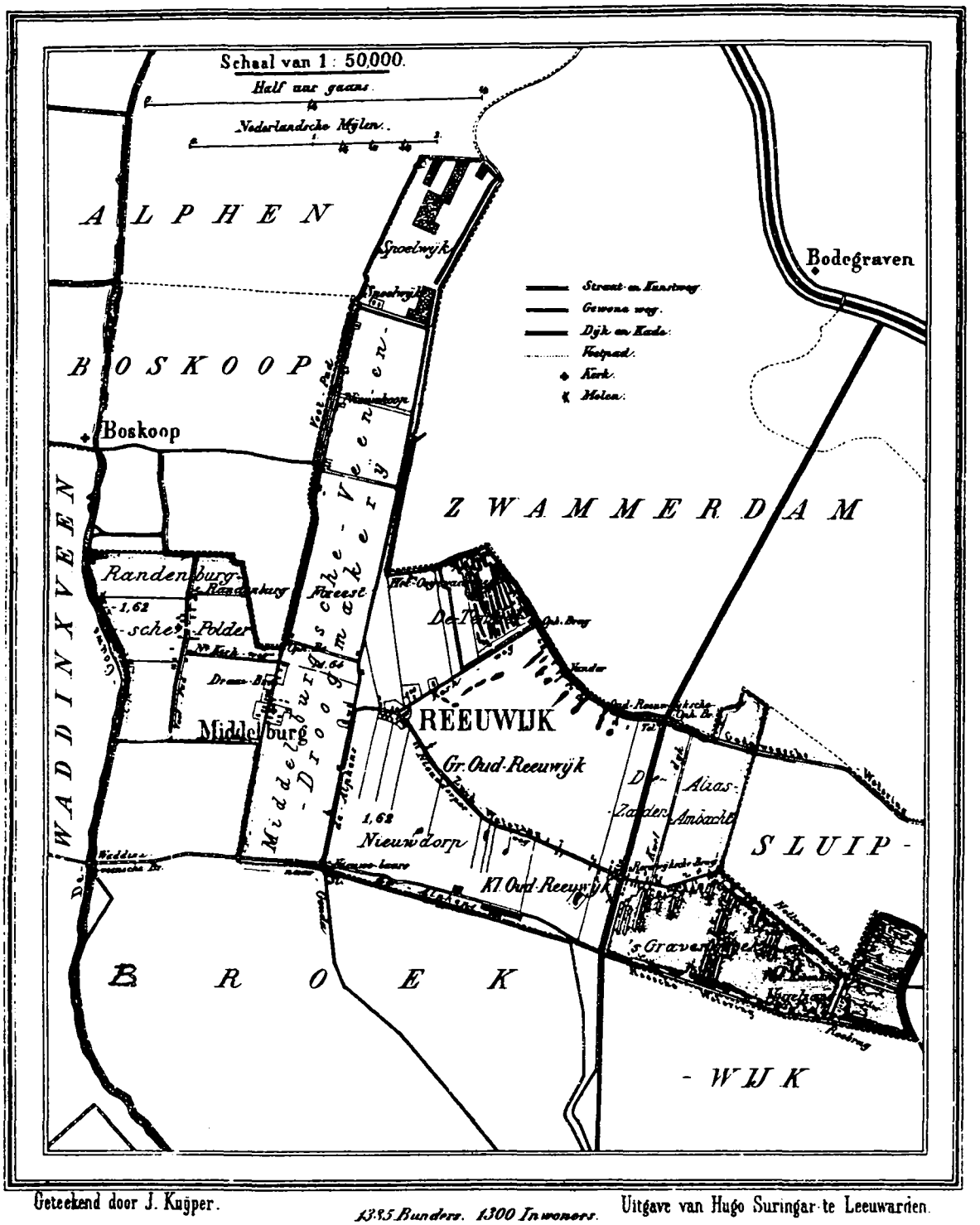

Figuur 2a.
J. Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

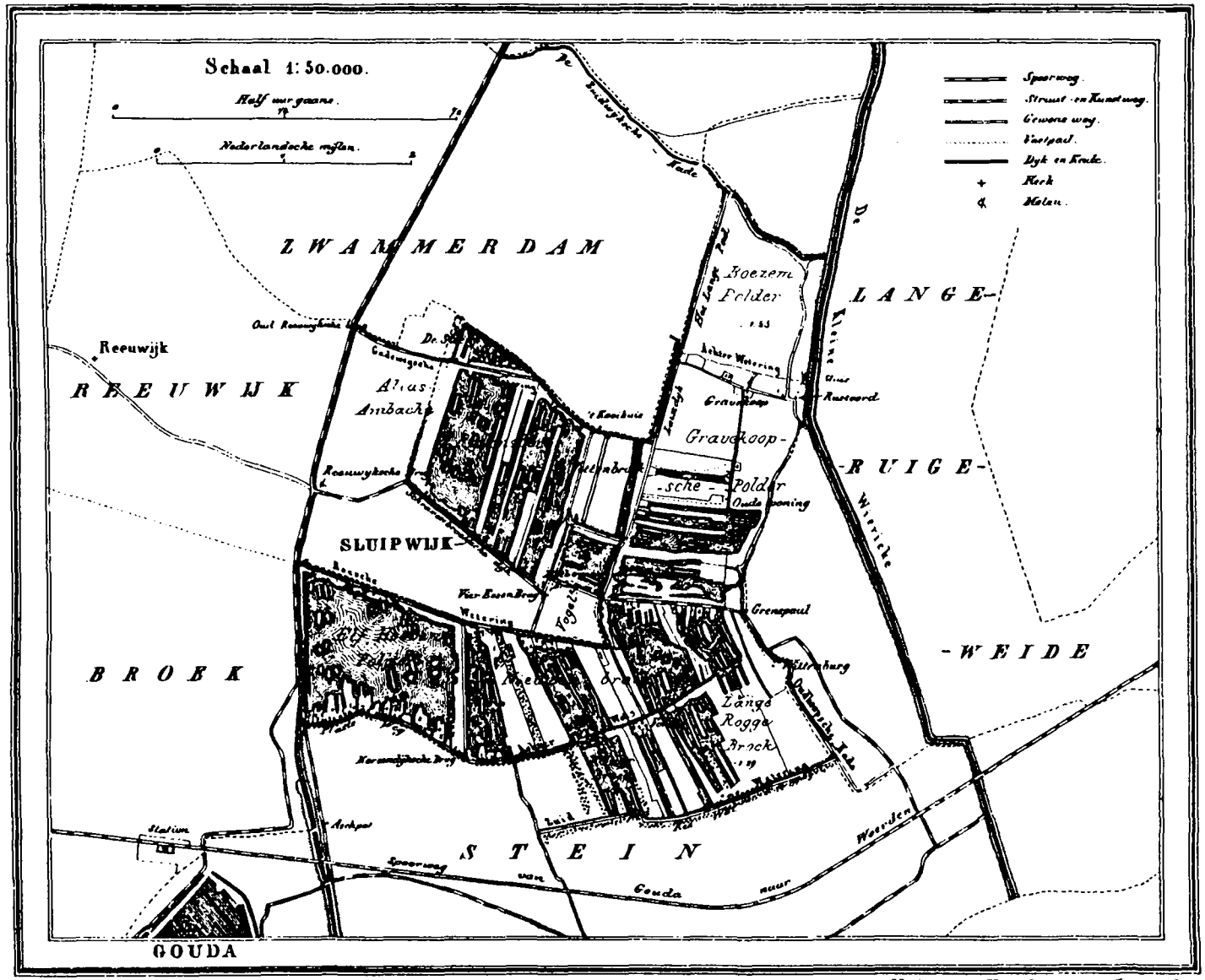

Figuur 2b.
J. Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

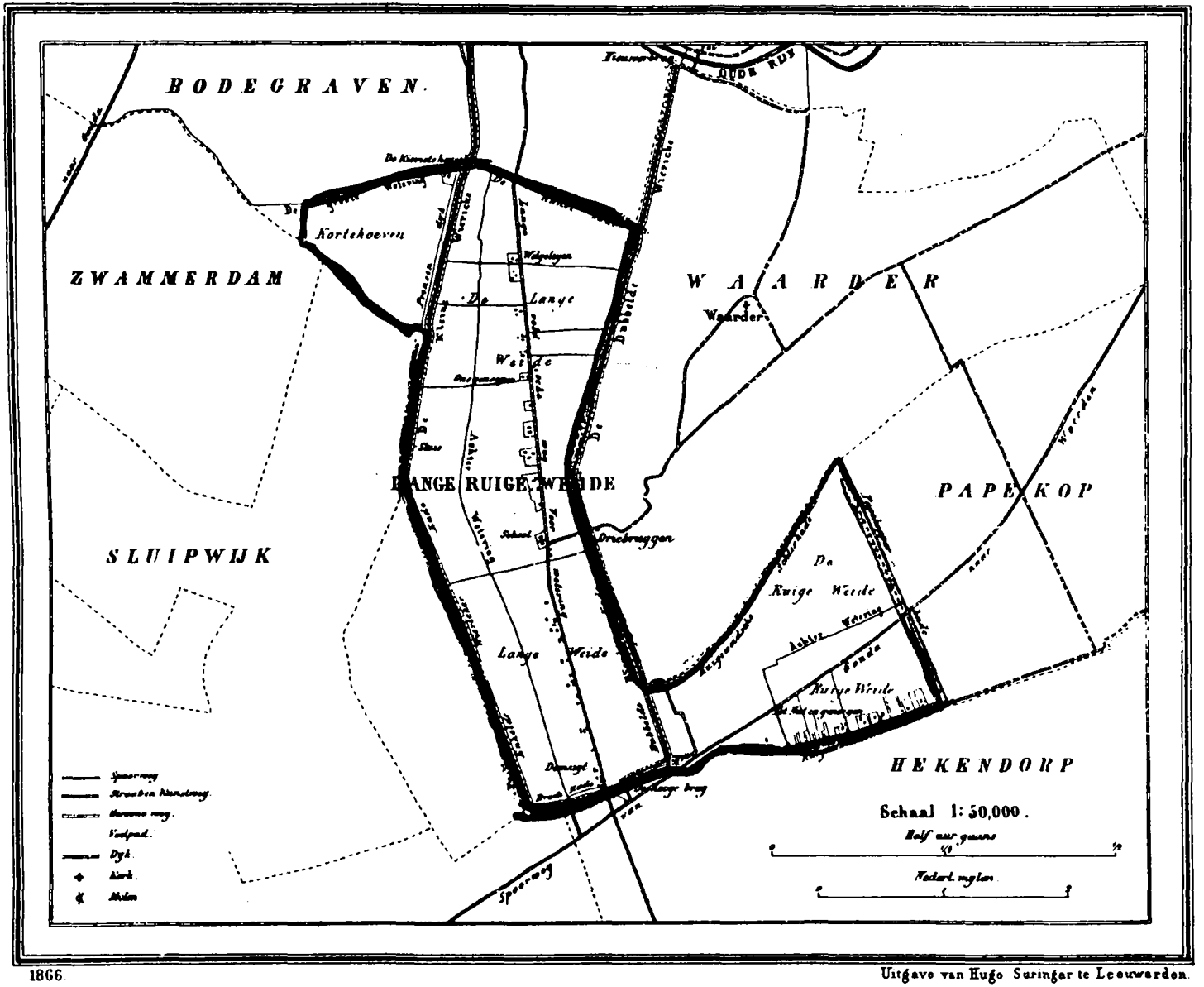

Figuur 2c.
J. Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

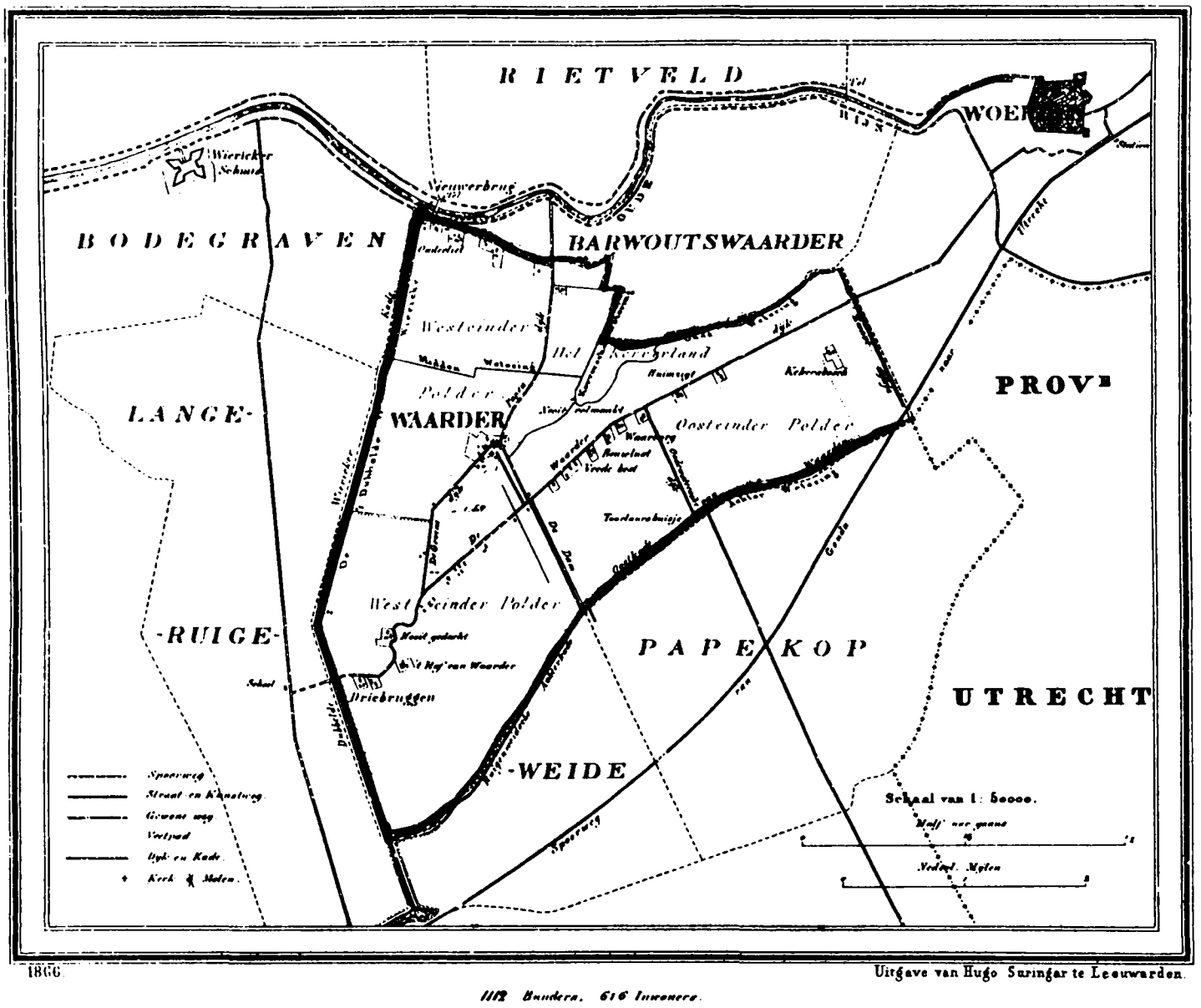

Figuur 2d.
J. Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Zuid-Holland 1869.

Figuur 3.
Chromotopografische kaart; 1:25.000; no. 443, 461, 442, 462; 1875/1899, 1914; 1919, 1921.

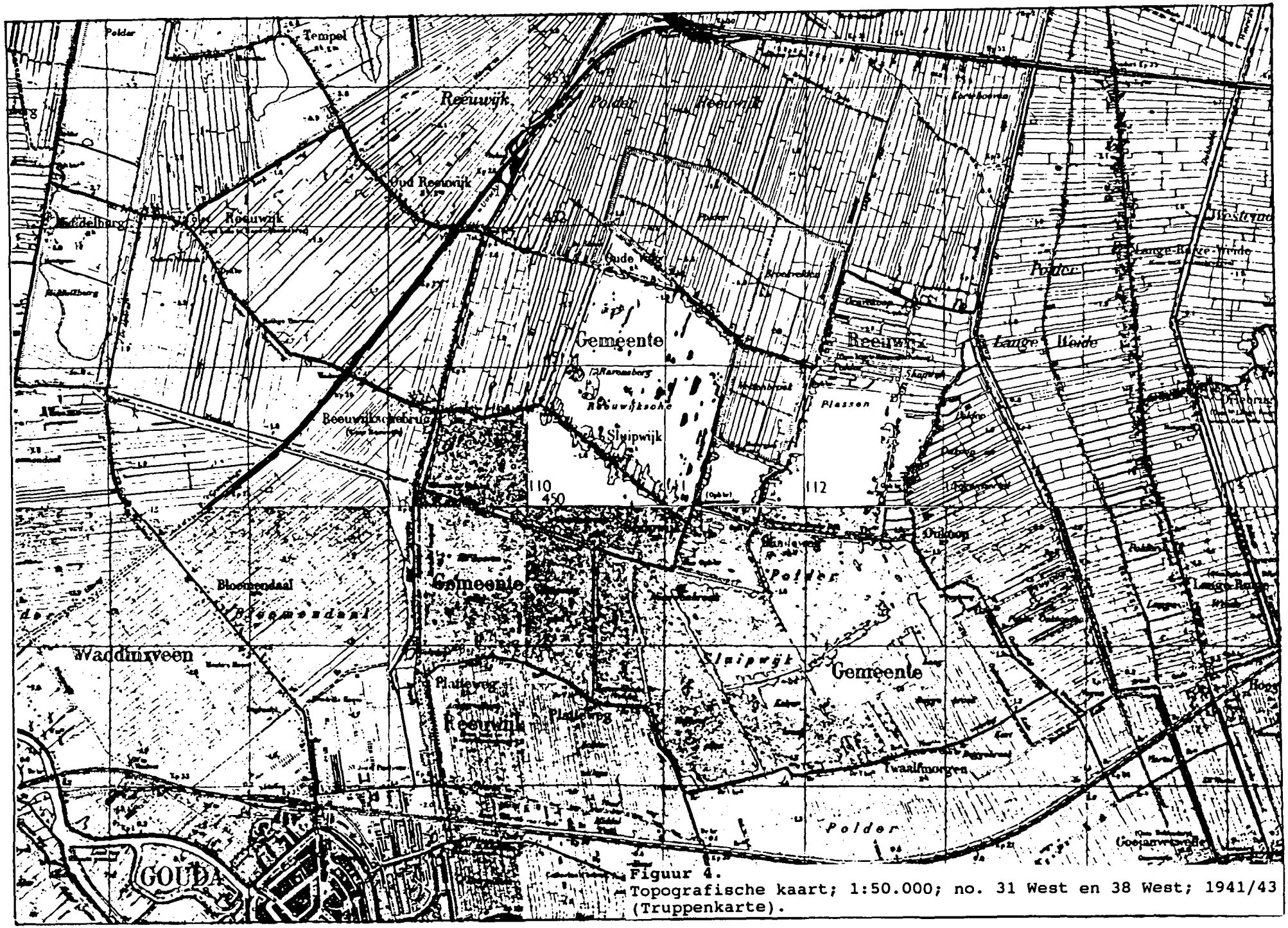

Figuur 4.
Topografische kaart; 1:50.000; no. 31 West en 38 West; 1941/43 (Truppenkarte).

Figuur 5.
Topografische kaart; 1:50.000; no. 31 West en 38 West; 1981/82.

LEGENDA BIJ DE KAART VAN DE FUNCTIONEEL-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING IN HOOFDLIJNEN

Bestaande kern ± 1850

Omvang kern ± 1945

Terrein gedomineerd door
Nijverheid, Handel en Industrie:

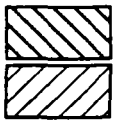

±1850
±1945

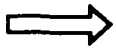

Richting van Algemeen-ruimtelijke ontwikkeling

Lineaire ontwikkeling

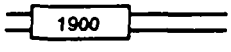

Weg, eventueel met jaar van opening

Spoorweg met openings- en sluitingsjaar

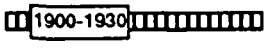

Lokaalspoorweg of tramweg met openings- en sluitingsjaar

Spoor-/tramwegstation

Spoor-/tramwegstation opgeheven

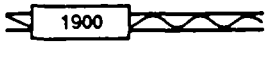

Waterloop, eventueel met jaar van opening

Provincie Zuid-Holland kartografie DWM/DRG 90.102/14

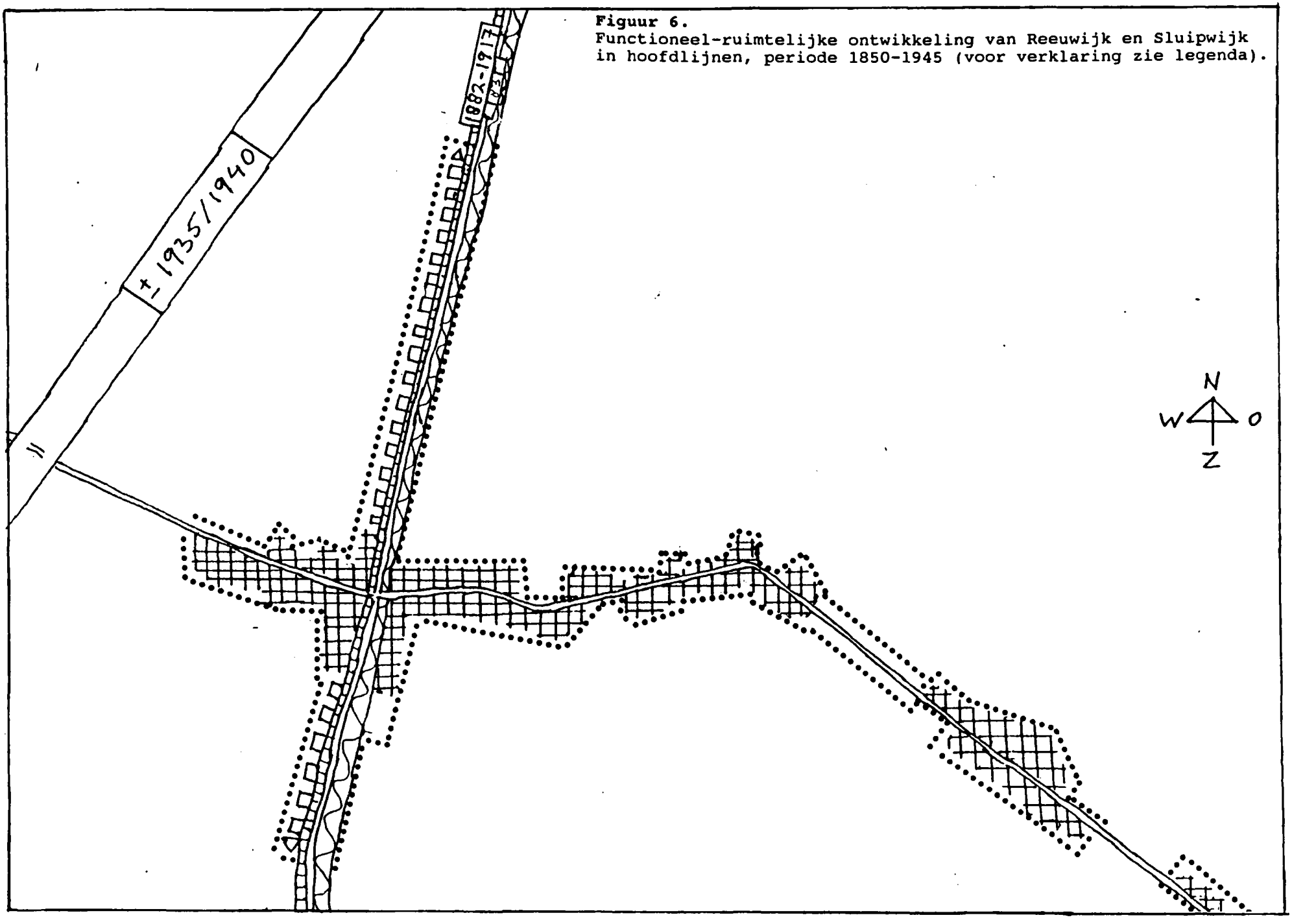

Figuur 6.
Functioneel-ruimtelijke ontwikkeling van Reeuwijk en Sluipwijk in hoofdlijnen, periode 1850-1945 (voor verklaring zie legenda).

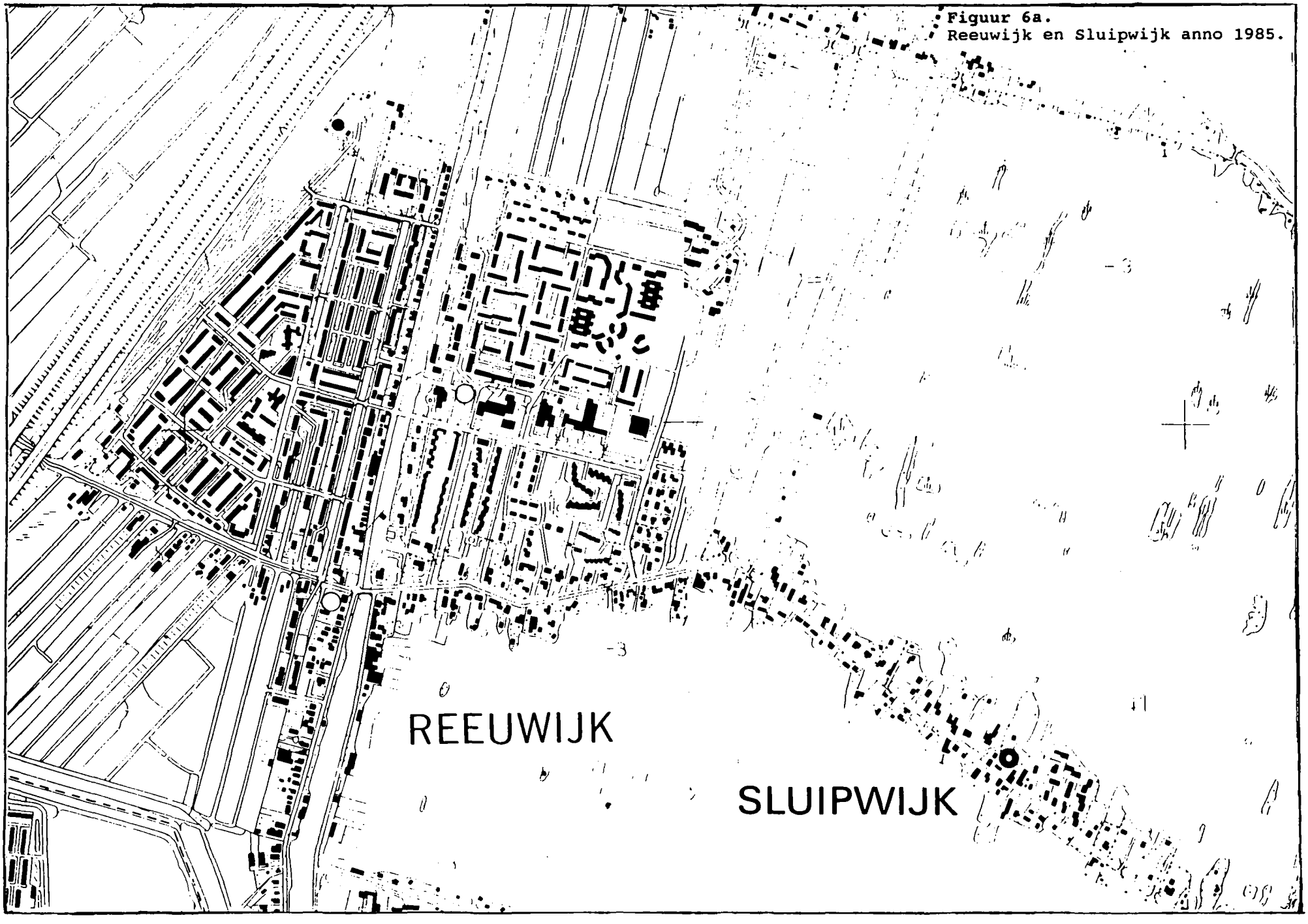

Figuur 6a.
Reeuwijk en Sluipwijk anno 1985.

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK EN STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

september 1989
L.A. Nizet

BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

Inleiding

De huidige gemeente Reeuwijk is op 1 januari 1989 ontstaan door samenvoeging van de gemeente Reeuwijk, bevattende de kernen Reeuwijk Dorp, Reeuwijk Brug, Randenburg, Middelburg, Tempel, Oud Reeuwijk, Oudeweg, Oukoop en Sluipwijk, met delen van de gemeente Driebruggen, te weten de kernen Driebruggen, Waarder, Langeweide, Oosteinde en Westeinde.

Voormalige gemeente Reeuwijk

Reeuwijk Brug

Reeuwijk Brug is de kern die na de Tweede Wereldoorlog het meest is uitgebreid. Voorheen bestond deze kern uit een lint langs de Breevaart (Zoutmansweg, Raadhuisweg) met een bebouwing van dorpswoningen en enkele rijtjes arbeiderswoningen uit de jaren '20 (Raadhuisweg 51 t/m 75). Ook bevond zich hier het gemeentehuis (afgebroken) van de gehele gemeente Reeuwijk. Bij de brug staat bovendien een voormalig buiten ('s-Gravenbroekseweg 1).

Reeuwijk Dorp

Ten westen van Reeuwijk Brug ligt de kern Reeuwijk Dorp; een kleine kern met een Rooms-Katholiek complex en een Nederlands Hervormde kerk (Kerkweg 4). Het Rooms-Katholieke complex bestaat uit een neogotische kerk uit 1889 van de architecten E.J. Margry en J.M. Snickers, met een in dezelfde tijd gebouwde pastorie en een klooster annex school en gymzaal (nu niet meer als zodanig in gebruik) uit 1913.
Reeuwijk Dorp is verbonden met Reeuwijk Brug door middel van de Nieuwdorperweg; een smalle weg met aan weerszijden sloten waarachter boerderijen op percelen die omgeven zijn door sloten. De boerderijen zijn langhuisboerderijen en dateren uit de tweede helft van de 19e en uit de 20e eeuw.

Randenburg en Middelburg

Ten westen van Reeuwijk Dorp bevinden zich twee boerderijstroken in noord-zuidrichting, te weten Randenburg en Middelburg.
Randenburg heeft alleen aan de westzijde van de weg een doorgaande bredere sloot, aan de oostzijde is de sloot veel smaller en deels gedempt met dammen. Aan weerszijden van de weg staan langhuisboerderijen, waartussen ook enkele jongere boerenbedrijven.
Middelburg heeft aan weerszijden van de weg een brede sloot met daarachter de boerderijen. Aan de oostzijde ligt de Polder Middelburg, drooggemaakt in het begin van de 19e eeuw en veel lager gelegen dan de boerderijen.
Een kenmerkende boerderij is hier het pand Middelburgseweg 11, daterend uit 1872, met een afgeknotte halsgevel.
In dit deel van de gemeente - dat grenst aan Boskoop - vindt men tegenwoordig ook sierbomenteelt en kascultures.

Tempel, Oud Reeuwijk en Oudeweg

Ten noorden van Reeuwijk Brug en Reeuwijk Dorp ligt de lintbebouwing van de buurtschappen Tempel, Oud Reeuwijk en Oudeweg. Ook hier bevinden zich sloten aan beide zijden van de weg met daarachter door sloten omgeven percelen met langhuisboerderijen. Opvallend zijn de boerderijen met afgeknotte halsgevels uit het midden van de vorige eeuw, vaak in gele baksteen en met strekken in rode baksteen (Oud Reeuwijkseweg 15, 17 en 33). Bovendien staat er een aantal boerderijen met topgevels met gekleurde bakstenen decoratiemotieven.

Plassengebied: Oukoop, Sluipwijk

Ten oosten van Reeuwijk Brug liggen de Reeuwijkse Plassen waar doorheen smalle dijkwegen lopen met daarlangs enkele boerderijen van het langhuistype (bijvoorbeeld Platteweg 30, 44, Twaalfmorgen 37), een 19e eeuws vissershuisje (Twaalfmorgen 7) en wat naoorlogse bebouwing.
In het plassengebied liggen bovendien de kernen Oukoop en Sluipwijk. Van de laatste kern zijn vermeldenswaard de Protestantse kerk met pastorie ('s-Gravenbroekseweg 85/85a) uit het derde kwart van de negentiende eeuw en de boerderijen 's-Gravenbroekseweg 19 en 21, beide daterend uit circa 1850.

Voormalige gemeente Driebruggen

Inleiding

De voormalige gemeente Driebruggen is van Reeuwijk gescheiden door middel van de Enkele Wiericke; een gegraven watergang die dienst deed in de Hollandse Waterlinie. Een tweede gegraven watergang -de Dubbele Wiericke- loopt parallel aan de Enkele, door het dorp Driebruggen.
Er zijn geen wegen die Driebruggen en Reeuwijk direct met elkaar verbinden; slechts over grondgebied van andere gemeenten (Vlist of Woerden/ Bodegraven) zijn de dorpen onderling verbonden.

De delen van de voormalige gemeente Driebruggen die bij Reeuwijk zijn gevoegd, zijn de kernen Driebruggen en Waarder en de boerderijstroken Langeweide (Laageind, Hoogeind) en Westeinde - Oosteinde.

Driebruggen

De kern Driebruggen bestaat uit 18e, 19e en 20e eeuwse dorpswoningen langs de Kerkstraat en Groendijck en aan weerszijden van de dwars erop gelegen Dubbele Wiericke.
Langs de Dubbele Wiericke staat een gemaal uit 1911 (Prinses Beatrixkade 10). Voor het overige bestaat Driebruggen uit nieuwbouw.

Waarder

De kern Waarder is gelegen rond de oude (16e/17e eeuwse) kerk, waar zich een school uit 1882, enkele dorpswoningen en een eind 19e eeuwse Gereformeerde kerk bevinden. Waarder bestaat echter grotendeels uit nieuwbouw.
Driebruggen en Waarder zijn met elkaar verbonden door middel van de Groendijck waarlangs enkele boerderijen staan.

Langeweide

Langeweide is een van noord naar zuid lopende boerderijstrook ten westen van Driebruggen. Aan beide zijden van de weg loopt hier een sloot waarachter zich de percelen met boerderijen bevinden. De percelen aan de westzijde worden begrensd door de Enkele Wiericke. Langs de weg staan hier knotwilgen. De boerderijen dateren uit de 17e, 18e en 19e eeuw; daartussen staan ook enkele recente boerderijen. De boerderijen zijn merendeels van het langhuistype; er staan drie boerderijen van het krukhuistype, waarvan de boerderij Hoogeind 1 dateert uit de MIP-periode.

Oosteinde, Westeinde

Oosteinde en Westeinde zijn in elkaars verlengde gelegen boerderijstroken, in zuid-west-noordoostrichting, lopend van Driebruggen naar Woerden. Oosteinde is iets breder en heeft duidelijk een interlokale verbindingsfunctie.
Westeinde is smaller en stiller. De verbinding Driebruggen-Waarder is overgenomen door de Groendijck. Zowel West- als Oosteinde zijn aan weerskanten met sloten omgeven, zodat de aanliggende boerderijen alleen bereikbaar zijn over bruggetjes en dammen. Het Westeinde is aan beide zijden voorzien van knotwilgen. In verhouding met het Oosteinde is het Westeinde veel bochtiger, waardoor de boerderijen vaak een markante ligging hebben gekregen. De boerderijen zijn alle langhuisboerderijen en veelal rietgedekt. Vermeldenswaard zijn Oosteinde 24, 50 en Westeinde 13, 31 en 63.

STEDEBOUWKUNDIGE TYPOLOGIE

Van de gemeente Reeuwijk is geen stedebouwkundige typologie gemaakt, omdat er in de periode 1800-1945 alleen verdichting en uitbreiding van de kernen langs de reeds aanwezige structuur heeft plaatsgevonden.